

Vijf ontwikkelingen in acht jaar LO: 2-meting vo

Om de ontwikkelingen in en rondom het vak lichamelijke opvoeding (LO) in het voortgezet onderwijs (VO) te volgen vond in 2014 de nulmeting (Reijgersberg et al., 2014) en in 2018 de 1-meting (Slot-Heijs & Lucassen) LO en sport in het vo plaats. In navolging van deze metingen heeft dit jaar de 2-meting plaatsgevonden. Afgelopen zomer is door 335 LO-docenten een online vragenlijst ingevuld, hiervan zijn de resultaten onlangs gepubliceerd (Slot-Heijs et al., 2022). Met deze derde meting kunnen we over een periode van acht jaar ontwikkelingen van het vak LO en sport en bewegen in bredere zin in het vo in ogenschouw nemen. | Tekst

Arnold Bronkhorst en Jorien Slot-Heijs

In dit artikel bespreken we vijf ontwikkelingen die onze aandacht vragen omdat zij zowel positieve als negatieve impact hebben op (de kwaliteit van) het LO-onderwijs. Zo gaan we in op de hoeveelheid lestijd voor LO, het extra lesaanbod LO, de ervaring van de beschikbare middelen en accommodaties, de wijze van beoordelen en de ervaring van de docenten met de gevolgen van corona voor hun vak. Elke ontwikkeling ondersteunen we met een exemplarische uitspraak die de docenten in de vragenlijst als reactie konden achterlaten.

Gemiddelde lestijd LO stabiel, maar verschillen tussen scholen groeien

Voor goed LO-onderwijs is voldoende lestijd een belangrijke voorwaarde. Tot 2005 werd hiervoor door beleidsmakers de wettelijk voorgeschreven minimumlessentabel gehanteerd. Deze komt neer op 2,5

lesuren voor het vmbo, 2,2 voor de havo en 2 voor het vwo. Hoewel de wettelijke norm is komen te vervallen kreeg de LO een beschermde status. Dit betekent dat scholen het aantal lesuren moeten handhaven die zij voor 2005 op het rooster hadden staan. In de afgelopen acht jaar is de gemiddelde hoeveelheid lestijd voor LO ongeveer gelijk gebleven en komt overeen met de minimumnorm.

Een toenemend aantal vo-scholen maakt werk van een aanvullende sport- en beweegaanbod

We zien verschillen tussen scholen wel toenemen. Dat wil zeggen dat een groeiend aantal scholen meer tijd inruimt voor het vak, maar daar tegenover staat een groeiend aantal scholen dat minder tijd voor het vak inruimt. Hoewel uit onze cijfers niet kan worden opgemaakt waarom verschillen tussen scholen zijn toegevoegd, bieden enkele achtergelaten opmerkingen enig inzicht. Docenten geven bijvoorbeeld aan dat roostertijden zijn verkort en daarmee afgaat van de lestijd. Ook verwijst een aantal docenten naar de lange reistijd van de school naar de accommodatie.

“Vanwege de reistijd naar externe zalen of de buitenaccommodatie verlies je veel lestijd dat vind ik erg zonde en zou dat graag meer gecompenseerd willen hebben.”

Scholen met aanvullend sport- en beweegaanbod in de lift

Sinds de invoering van de Tweede Fase in 1998 is het mogelijk het examenvak LO2 aan te bieden in de bovenbouw van havo en vwo (later Beweging, Sport en Maatschappij (BSM)). In 2007/2008 begonnen de eerste scholen met een aanvullend programma voor het vmbo. We zien dat een toenemend aantal scholen werk maakt van een aanvullende sport- en beweegaanbod. Waar acht jaar geleden 53 procent van de scholen extra lessen sport en bewegen aanbood is dat in 2022 gegroeid naar

80 procent. Met name het aanbod van LO2 op het vmbo en BSM op de havo neemt toe. Ook aanvullend aanbod in de vorm van sportklassen is toegenomen. In aanvulling op het LO-aanbod ziet 40 procent van de docenten graag dat leerlingen in en rond de school meer en op verschillende wijze in beweging gebracht worden. Denk hierbij aan pauzeactiviteiten en naschools sportaanbod.

Docenten zien na corona minder fitte, vaardige en gemotiveerde leerlingen

we echter niet zeggen over de ervaring van docenten van de accommodaties waarover zij beschikken. Het aandeel docenten dat de accommodaties als 'goed' ervaart was al gedaald van 53 procent in 2014 naar 41 procent in 2018 (zie figuur 1). In 2022 bestempelt nog maar 36 procent van de docenten de accommodatie als 'goed'. 65 procent van de docenten geeft bovendien aan dat de gebruikte accommodatie(s) de kwaliteit van hun LO-onderwijs belemmert. Belemmeringen die het

meest worden genoemd zijn onvoldoende inrichting (35%), verouderde accommodatie (27%), te weinig accommodatie (25%) en accommodatie die te ver van de school ligt (22%). Deze negatieve trend baart zorgen en roept de vraag op of de huidige accommodaties volstaan om goed LO-onderwijs nu en in de toekomst te verzorgen. Het vo staat niet alleen in deze accommodatieproblematiek. Eerder onderzoek in het primair onderwijs toonde aan dat het primair onderwijs ook moeite heeft al het bewegingsonderwijs te huisvesten (Ruikes et al., 2022). "Er zijn te weinig gymzalen binnen de gemeente. Hierdoor is er een gedwongen samenwerking waardoor scholen niet hun vakwerkplan kunnen uitvoeren, verlies door reistijd, te weinig materialen en zalen niet naar wens. De gemeente ziet dit niet"

"Goedkopere of gratis toegang tot bepaalde faciliteiten zoals de tennis- en squashbaan, zwembad, skihal, et cetera."

Zorgen over accommodaties neemt serieuze vormen aan

Goed LO-onderwijs vraagt om voldoende middelen en geschikte accommodaties. Voor de eerstgenoemde zien we dat sinds 2014 ongeveer de helft van de docenten deze als 'goed' ervaart. Dit gevoel blijft in 2022 gelijk. Datzelfde kunnen

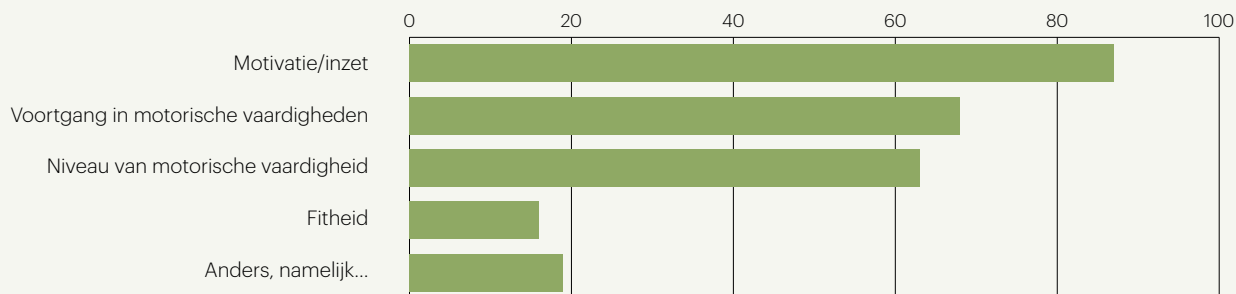
Verkennen van vormen van formatief beoordelen

Hoe geven docenten invulling aan het volgen en beoordelen van hun leerlingen? Een thema waar al

Figuur 1 Beoordeling van accommodatie(s), materiaal en budget voor LO volgens docenten LO in 2022 (n=334), 2018 (n=361) en 2014 (n=250, in procenten) Bron: Mulier Instituut, Lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs, 2014, 2018 & 2022.

Figuur 2 Aspecten waar leerlingen op worden beoordeeld voor LO volgens docenten LO (in procenten, meerdere antwoorden mogelijk, n=315. Bron: Mulier Instituut, Lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs (2-meting), 2022.

lange tijd over wordt gedebatteerd (Lucassen & Borghouts, 2022). In het huidige LO-onderwijs spitst de beoordeling zich veelal op de motivatie/inzet van de leerling (87%), gevolgd door voortgang in motorische vaardigheden (68%) en niveau van motorische vaardigheid (63%; zie figuur 2). De beoordeling wordt over het algemeen door de docent uitgevoerd (summatief: 82%, formatief: 70%). Menig docent geeft echter aan dat zij op zoek is naar passende vormen van het volgen en beoordelen van leerlingen binnen hun vak. Bijna de helft van de docenten (47%) wil in de toekomst de beoordeling van leerlingen veranderen. Navraag leerde dat de docenten vooral nieuwe vormen van formatief beoordelen aan het verkennen zijn. Meestal een vorm waar leerlingen met de docent reflecteren op de door de leerling zelf gestelde leerdoelen, de inzet die gedaan is om die doelen te bereiken en de inzichten die zij in dit proces hebben opgedaan.

“We hopen af te kunnen stappen van het becijferen en hopen wat te kunnen starten met eigen leerdoelen en zelfsturend leren.”

Gevolgen van corona voor het LO-onderwijs)

Gedurende de coronapandemie was lange tijd LO-onderwijs niet mogelijk,

Vormen van formatief evalueren worden door LO-vaksecties verkend

laat staan goed LO-onderwijs. De impact van de pandemie zien de docenten terug bij hun leerlingen. Een groot aantal ervaart minder fitte leerlingen (75%), mindere motorisch vaardige leerlingen (60%) en minder gemotiveerde leerlingen (48%) dan voor corona (zie figuur 3). Docenten LO die motivatieproblemen ervaren, zien deze overigens vaker bij leerlingen in de bovenbouw (50%) dan in de onderbouw (12%) en vaker bij meisjes (42%) dan bij jongens (16%). 30 procent van de docenten ziet ook andere verschillen, zoals mindere sociale vaardigheden bij leerlingen.

“We zien dat leerlingen meer moeite hebben met het maken van groepjes. Voorheen deden ze dat makkelijker zelfstandig, nu is het een ding. Lijkt alsof ze het samenwerken wat verleerd zijn.”

Tot slot zien we dat ten opzichte van 2018 de samenwerking met de buurtsportcoach met bijna de helft teruggelopen (van 37% naar 20%). We achten het aannemelijk dat deze daling ten aanzien van de samenwerking met externe partijen door de coronamaatregelen is veroorzaakt. Verwacht wordt dat dergelijke samenwerking post corona weer wordt geïntensiveerd.

Bespiegeling

Wat leren we van deze drie metingen over een periode van acht jaar? Ten eerste constateren we dat na het wegvallen van de wettelijke minimum urennorm in 2005 deze in het vo nog min of meer gevolgd wordt. Waar de LO-lestijd stabiel blijft zien we een groei van het aanvullend lesaanbod. Langzaam aan beginnen vo-scholen zonder aanvullend sport- en beweegaanbod tot de uitzondering te behoren. Met name het aantal scholen dat LO in de examenklassen aanbiedt is gegroeid. Hiertegenover staat een groeiende

Verschillen in lestijd tussen vo-scholen nemen toe

onvrede over de accommodaties waar het LO-onderwijs plaatsvindt. Te oud, te ver en te weinig. Met name deze ontwikkeling baart zorgen. De meerderheid van de docenten ervaart dit dan ook als een belemmering voor de kwaliteit van hun LO-onderwijs. Rondom het volgen en beoordelen van leerlingen is al jaren beweging. Met name vormen van formatief evalueren worden door LO-vaksecties verkend. Bestaande landelijke initiatieven en onderzoek om vaksecties hierbij te ondersteunen lijken daarmee een nadrukkelijke behoefte te vervullen. Tot slot kunnen we opmaken dat veel docenten ervaren na corona een andere leerling te hebben teruggekregen. Docenten zien minder fitte, vaardige en gemotiveerde leerlingen. Extra aandacht voor deze achterstanden is nodig, aangezien andere studies het beeld van de docenten bevestigen (o.a. De Jonge et al., in druk). Het lijkt erop dat corona ook een zware wissel heeft getrokken op de samenwerking tussen vaksecties en externe partners. In het licht om leerlingen kennis te laten maken met verschillende beweegcontexten en voor te bereiden op een leven lang bewegen, hopen we dat een volgende meting laat zien dat de externe samenwerking post-corona weer is opgepakt en mogelijk is vergroot. ●

Bronnen

De Jonge, M., Anselma, M., Vrieswijk, S., Bronkhorst, A, Balk, L., & Singh, A. (in druk). *Gevolgen van de coronamaatregelen voor de motorische fitheid van middelbare scholieren*. Mulier Instituut.

Lucassen, J., & Borghouts, L. (2022). 'Beoordelen en/of volgen'. Een punt voor gym... of niet? Canon LO. Geraadpleegd op 29 november 2022, van <https://www.canonlo.nl/venster/53084>

Reijgersberg, N., Lucassen, J. M. H., Beth, J. O., & Van der Werff, H. (2014). *Nulmeting lichamelijke opvoeding in het voortgezet onderwijs*. Onderzoek naar de organisatie van lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs. Mulier Instituut.

Ruikes, D., Schadenberg, B., & Hoekman, R. (2022). *Huisvesting bewegingsonderwijs in het primair onderwijs*. Mulier Instituut

Slot-Heijs, J. J., & Lucassen, J. M. H. (2018). *Lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs, 1-meting*. Mulier Instituut.

Slot-Heijs, J. J., Vrieswijk, S., Bronkhorst, A., & Lucassen, J. M. H. (2022). *Lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs, 2-meting*. Mulier Instituut.

Scan de QR-code naar het onderzoeksrapport

www.mulierinstituut.nl/publicaties/27078/lichamelijke-opvoeding-en-sport-in-het-voortgezet-onderwijs/

Contact

a.bronkhorst@mulierinstituut.nl
Arnold Bronkhorst en **Jorien Slot-Heijs** zijn beiden onderzoekers bij het Mulier Instituut

Kernwoorden

2-meting, lestijd, sport- en beweegaanbod, formatief beoordelen

Figuur 1 Veranderingen (positief/negatief) die docenten LO ervaren bij leerlingen na de coronatijd ten opzichte van voor de coronatijd (n=332, meerdere antwoorden mogelijk). Bron: Mulier Instituut, Lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs (2-meting), 2022.

